

Olomouc 24. 2. 2012

Věc: **Posouzení disertační práce ThLic. Jana Koblížka *O principech politické moci u Františka Suáreze. Suárezův pojem souhlasu v kontextu společensko-smluvních teorií 16.–18. století***

1. Předložená disertační práce zahrnuje 177 stran. Text je rozčleněn do tří částí: *Hlavní teorie společenské smlouvy 16.–18. století a důvody jejich vzniku, Kontextualizace Suárezovy politické teologie a Pojem souhlasu u Suáreze.*

Volba významného pojmu *konsenzu* v teologicko-právním odkaze F. Suáreze (coby téma disertační práce) je vhodná z několika důvodů: **a)** ve světovém měřítku se dá dnes vysledovat zvýšený nárůst suáreziánských témat, což platí, jak ukazují dostupné přehledy, i v akademickém prostředí při obhajobě disertací; **b)** jako nezbytí se ukazuje plněji diferencovat odkaz scholastiky, pakliže revalutování „vynikajícího doktora“ F. Suáreze poskytuje dostatečnou příležitost k vynesení ucelenějšího resumé o tehdejšímu charakteru filosofování (teologizování); **c)** v českém prostředí se téma Suáreze, zejména v poslední době, sice traktuje, ale napořád mu zůstáváme dlužníky. Proto je práce kolegy Koblížka vítaným příspěvkem.

Ve svém posuzování budu postupovat metodou chronologie, tedy podle analýzy stránek. Všimnu si hlediska obsahového a formálního. Pokud se některý častější formální nedostatek objevuje na jiných místech, uvedu ho většinou na stránce prvního výskytu, přičemž případně doplním *in paranthesi* další stránky téhož jevu. Na závěr svého posudku uvedu shrnující pozitiva a negativa autorovy práce.

2. *Obsah* (s. 6) je též výpovědí o autorově zhoštění se tématu: diferencuje odlišnosti i zohledňuje subtility. Obtíž shledávám ve volbě nepraktické dimenze písma – text se takto obtížně čte. Větší písmo by bylo čtenářsky přívětivější. Podstatnějším nedostatkem jsou některá nesjednocení, na něž budu případně v textu ještě upozorňovat. Je zde zvolené minuskulní označení „sir“ (tj. Robert Filmer, podobně jako na s. 15,23,25,26,161,162,163), ale v textu se v nemalém počtu objevuje též majuskulní „Sir“ (s. 10,20,21,24,113,127,178); Rousseau je zde uveden coby Jean-Jacques (jako na s. 3,4,10,49,163), přičemž v textu většinou (s. 8,22,50,67,125 aj.) nacházím Jean Jacques (bez rozdělovníku). Taktéž se zde forma jména „Bellarmin“ v textu objevuje i ve formě: Belarmín (např. s. 122), Belarmin (např. s. 72,128), Bellarmino (např. s. 81,94), příp. Bellarmini (např. s. 93) (nejde-li o respektování odkazu bibliografie). Dále nepůsobí jednotně uvedení českého Vilém Ockham a Francisco de Vitoria (vedle počestěného Františka Suáreze), uvádí-li se v textu v nemálo případech rovněž František Vitoria (a analogicky oscilace mezi Domingo Soto, např. s. 8,83,91, a Dominik Soto, např. na s. 119, na stejné straně, je i forma jména: Dominique).

3. *Úvod* (s. 8) čtenáře seznamuje se záměrem a „leitmotivem práce“; měl by však ještě zmínit: důvody pro volbu užívání kritického vydání děl pojednávaných autorů (pokud vůbec

s takovým vydáním počítá); možnosti, nabízející uplatnění zvolené metodologie, případně věcné seznámení se stavem současného bádání. Leccos z toho se sice nachází „disperzně“ v následujících stránkách, ale přesto explicitní zmínka v úvodní části by mohla být čtenáři vhodnou navigací.

Dva stylistické způsoby tu považuji za méně subtilní: uvedená sdělení se totiž mohla uvést v duchu jemnějšího rozlišování. A sice: „tyto odkazy odhodit stranou“ a „na církevních dogmatech závislá tvrzení“. První sousloví je *formaliter* hrubozrnější, druhé snad nadto i *materialiter* méně zdařilé, pakliže otázka vlivu dogmat na dílčí vědecká bádání je otázkou nesnadnou. Již zmíněný Bellarmin je zde s „ll“, zatímco jinde (jak již výše zmíněno) ho nacházíme s jedním „l“. Jednotlivé osobnosti sledované scholastiky se zde skloňují (Vitoria, Marianu aj.), zatímco Soto zůstává neskloňován, přičemž třeba na s. 72, 83,92,93,116 (aj.) se skloňuje (Sota, Sotovi apod.).

Domnívám se, že autorovo sdělení, „třebaže Suárez cituje Písmo svaté a patristiku, páteří mu zůstává argumentace racionální etc.“ by mělo být rovněž jemněji rozlišeno. Z rozsáhlého Suárezova díla víme, že patristika je u něj výrazně zastoupena, Písmo mu bylo bytostně vlastní, aniž by ho musel neustále citovat. Autor disertace touto větou snad zamýšlí užitečně povědět, že Suárez akcentuje „přirozený rozum“ (zjednodušeně řečeno); ale, myslím si, mělo by se precizněji uvést, že „ač pořád uvažuje v kontextu Písma, patristiky, výrazně předkládá, kvůli psychologickému zohlednění adresátů jeho textů, argumenty přirozeně-racionální, avšak napořád v duchu implicitního působení ze strany zjevení“. Ale to se již vlastně dostáváme k vlastní tezi autorově: že Suárez údajně nepřetížil svá sdělení odkazy na „teologii z Boží strany“, ale – ač je jí nadále pln – argumentuje teologií, řekněme, „ex parte nostra“, pomocí přirozeného zdůvodnění. K této otázce se vrátím na závěr posudku.

Slovo „Zjevení“ autor píše v celém textu (ohledně počátečního písmena) nejednotně: majuskulně (s. 8,44,147,153,155,170) i minuskulně (s. 44,113,120,122,129).

4. Vstupujeme do první části práce: *Hlavní teorie společenské smlouvy 16.–18. století a důvody jejich vzniku*. Zde, jako i v celém textu, je nesjednocený úzus psaní Aristotele/és, Plato/ón. Někdy na stejné stránce, ba i v jedné větě, je obojí podoba (třeba v uvádění téhož knižního titulu). Taktéž, domnívám se, pojem polis by mohl být (není-li už nezbytně v alfabete, což u teologické disertace je vhodné) kurzívován (pakliže leckteré jiné řecké či latinské pojmy kurzívovány, ač sice nadále nejednotně, jsou).

Metodologicky bych považoval za vhodné uvést odkazující literaturu k tematice diferencování novověku (jde-li o 16.–17.) krátkým poukazem na stav současného bádání. Text se zajisté nemusí přetížít tímto sekundárním tématem, ale existuje-li přímo v podtitulu práce tato doba vymezení a existuje-li doopravdy vážná rozprava o chronologii dějin, takový exkurz by mohl být prospěšný.

V celém textu je nesjednocené užívání *boží* (s. 12,13,26,82,136 aj.) a *Boží* (s. 44,66,70,76,78,81,87 aj.). Na několika místech, zejména v poznámkové zóně, došlo, pravděpodobně hromadným zásahem při operaci vyhledávání počítače, k nechtěné záměně zkratky „kol.“ na „kokn“ (také na s. 132). V téže poznámkové zóně se na několika místech (s. 11,56, 82,84,107, a četná jiná) nejednotně uvádí po předchozí zkratce srov. T/tamtéž – pravděpodobně jde o nastavený program, reagující majuskulně na předchozí interpunkci. Dále se v celém textu nejednotně (místy i rušivě) uvádí název díla pojednávaného autora jednou v kurzívě, jindy nikoli (s. 12. třeba *Dialogus*), jednou je česky, jindy anglicky (např. s. 17).

Na s. 13., ve druhém odstavci, je nadbytečná interpunkce před „hlásá“. Jako zde (pozn. č. 11), tak i na mnoha místech v textu, je nepřisazená číslice poznámky (rovněž na s. 25,56 /tady přinejmenším třikrát na jedné straně/, 59,62,70,110,136,146 a četné jiné).

K závažné tematice Miltonova díla na s. 15 by se měla uvést (na úrovni disertační práce) speciální literatura. Rozsáhlé pasáže by se měly členit více na odstavce: čtenářsky by text

získal. Zmíněná prof. Popelová-Otahalová jistě patřila k lepším z „těch předchozích časů“, ale přesto (třebaže se váže k právě onomu citovanému dílu českého překladu) by se mohl uvést dnes „recipovatelnější“ autor.

Na s. 17 uvedený Duns Scot by snad mohl být dále jednotně uváděn coby Scotus, zejména, uvádí-li se místy i v této formě (např. s. 79 aj.). Uvedená „Zlatá bula“ z encyklopedického slovníku z roku 1972 by mohla snad být citována z kritického vydání (tím není řečeno, že se vše vydávané před rokem 1989 nemá uvádět).

Na s. 20 by výraz tzn., následuje-li po něm coby vložená věta interpunkční znaménko, měl být přílehavěji rozepisován (na: takzvaný); to se týká mnoha míst v textu (třeba s. 44,96,135,162,163 aj.). (Podobně i zkratka tj. by se neměla takto – coby kusá celá vedlejší věta – užívat, např. na s. 127.)

Na s. 21 se objevuje úzus psát „5. vydání“ číslicí: někdy není vůbec u četných děl zmíněn žádný počet vydání; přičemž se místo číslice leckdy objevuje rozepsáno „páté“ (analogicky: třetí, třeba s. 23).

První věta podkapitoly 1.3.1 („Máme-li říci něco...“) na s. 22 je náběhově tautologická: i stylisticky by měla být plněji rozvedena.

Zmíněný sir Filmer se opět pohybuje střídavě s minuskulním, jindy s majuskulním „s/S“. Slovo desatero (s. 24,46,81 aj.) by se mělo psát spíše s počáteční majuskulní slabikou („D“). Označení „beze sporu“ (s. 24) je jindy psáno dohromady (s. 15,70,153).

Je-li (s. 25) John Heyward uveden s křestním jménem, pak by měl být rovněž s křestním jménem zmíněn i Blackwood nebo Barclay.

Hist. des Yncas by se mělo v souřadnicích literatury vypsát. Výraz „krákn. (v pozn. 38, podobně jako v pozn. 395 na s. 128) je pravděpodobně zkomolenina, vzešlá z mechanického zásahu počítače (objevuje se ještě v jiných částech práce).

Babylonská věž (s. 25, pozn. 30) je bez dlouženého „ó“, jinde dlouženě. Na s. 27 (taktéž na s. 34) je nesprávné užití prvních uvozovek (má být v dolejší části).

Eccl. Pol. (s. 28, pozn. 54) by se mělo v souřadnicích literatury vypsát. Zkratka kn. (v téže poznámce) by se měla odsadit od následného I.

Odstavenou pasáž („Druhým klíčovým pojmem etc.“) na s. 29 bych navrhoval uvést jako samostatnou podkapitolu (v duchu logiky naformovaných podkapitol).

U Monstesquieu s. 31 (pozn. 73) má být u křestního jména Charle scházející „s“. V pozn. 78 (s. 32) jsou používány franc. překlady děl J. Locka: neměla by však disertace používat anglická kritická vydání (jindy je totéž dílo zase užíváno v češtině)? Před majuskulním „P“ (v téže poznámce), coby počátkem věty, není tečka, ale středník.

V celém textu se nejednotně užívá jak (hovorové) aspoň (s. 29,91), tak i (literárně korektnější) alespoň (s. 33,103,114,116,159).

Obsahově: J. Locke je představen inspirativně (a nekonfrontačně), ale zůstává pro čtenáře otázkou, nakolik je v něm zmiňován F. Suárez? Více se totiž v textu odkrývá Locke nežli vytyčený Suárez. **1.** Koblížkovo sdělení o provázanosti (či naopak „mimoběžnosti“) Locka ohledně metafyziky a pozitivistického pojetí státu by se mělo konkrétněji doložit: i s propracovanější exkurzí do Suárezova metafyzického východiska (s. 34n). **2.** Locke je ukončen náhle, s akcelerovanou konkluzí. Čtenářský dojem: dlouhý výčet jevů a najednou křehčí uvedení obecných zásad (spíše „aluzí“), a to ještě za absence paralel se Suárezem.

Na s. 35 se otevírá analýza T. Hobbese. Opět je nejdříve představen biograficky. Je cenné, že se nenosí „dříví do lesa“, takže si autor ihned všímá toho, co sleduje: traktované tematiky. To, co – jako v případě J. Locka – bude čtenář postrádat, je analýza kritického vydání Hobbesova díla. Měla by se uvést alespoň krátká noticka o genezi uplatňovaných děl tohoto klasika.

Je-li (s. 36) užit tvar F. Bacon, pak by měl být i (lord) Cherbury s křestním „H.“ Taktéž je-li Marin Mersenne, pak by měl být s křestním jménem (nyní již nikoli ve zkratce jako F., H., ale rozepsaně): Pierre.

Podobně jako na jiných stránkách nepůsobí zdařile, pokud se najednou zmíněné dílo uvede v angličtině (případně latině), přičemž se většinou – na téže stránce i ve stejném odstavci – jiné dílo připomíná v češtině. Pro důslednější čistopis by snad mohla zavládnout tato praxe: buď všechno v originále, nebo originál pod čarou, a v „korpu“ textu používat pouze český ekvivalent.

Označení Hobbesova díla *De cive* se na mnoha místech objevuje s majuskulním „C“ (*Cive*, např. s. 42). Je vhodné, že kolega Koblížek uvádí (s. 37) českou realii v *Historia ecclesiastica* (hnutí reformy; jméno Viklif, je-li češtěno, by se mělo změnit na Viklef).

Pokud J. Koblížek uvádí přesně podle znění (dobového) českého překladu *O občanu* v pozn. 106 (s. 43) minuskulní „bůh“, pak by měl totéž dodržovat (tedy nedávat majuskulně) i jinde (např. s. 47).

Užívání úzu „Nový Zákon“ (majuskulní „Z“) na s. 44 je v kontrastu s minuskulním („z“) na mnoha jiných místech (např. 132,169).

Je vhodné, že poznámková zóna není přetížena nadbytečnými asociacemi: text tím zůstává transparentní. Schází, jako v případě Lockově, větší shrnující konkluze (s. 49).

J.-J. Rousseau se představuje od s. 49. První odstavec bych navrhoval rozdělit nejméně na další tři: je tematicky nesourodý. Pokud se zčešťují jiná místa (i města), Geneva by měla být Ženevou (s. 50). Blízko sebe (ve dvou následných větách) se objevuje čtenářsky nepřívětivě totéž slovo: poznamenán. Švýcarský Neuchatel by se měl psát Neuchâtel. Úzus pomlček mezi číslovkami, označujícími data, by měl být „sražen“ (jako je např. na s. 100), neměl by se psát s mezerou (jako na s. 79 aj.). Zmiňuje-li se u Rousseaua leckterá činnost, z nichž některé měly dopad na „politické názory“, měla by se uvést též hudba, která podle samotného J.-J. Rousseaua byla dominantní. Opět by se měla důsledně, jak bylo avizováno výše u jiných autorů (Locke, Hobbes), (jednotně) dodržovat cizojazyčná označení pro názvy děl, a jsou-li např. (s. 50) u Rousseaua zmíněna díla ostatní ve francouzštině, pak by i *Emil* měl být v původním *Émile*.

Na s. 51 v pozn. 115 by se mělo zhodnotit kritické vydání J.-J. Rousseaua. Zmíněný Šalda (v Ottově slovníku) je určitě velice kompetentní, řekněme, *en bloc*, ale nejsem si jistý, nakolik se právě v citovaném slovníkovém hesle věnuje tomu, co kolega Koblížek sleduje v kontextu „suáreziány“. Pokud bude nadále autor používat (jak uvádí na s. 52) české vydání „Společenské smlouvy“, upozorňuji na nesnáze překladu Jarmily Veselé, jak se o tom rozepisoval v posledním čísle *Filosofického časopisu* prof. M. Sobotka (*Rozpravy o původu nerovnosti ke „Společenské smlouvě“*, 6/2011).

Na s. 52 (pozn. 117) místo Intorductio má být Introductio. Důsledně autor disertační práce drží „plurál“ (my, nám): možná někdy by osobní „já“ nebylo v kontrastu (aby totiž neznělo náběhově jako *nos-majestaticum*; taktéž v *Závěru*, na s. 168). V textu se (vysledoval jsem jev třikrát) používá stylistický úzus: *Rousseau zastává, že* (nebo analogicky někdo jiný). Pokud by bylo doplněno slovo po „zastává“, četba by byla lahodnější. Taktéž by bylo vhodné na některých místech šetřit s „musením“: kondicionál „měl by“ by totiž „metabolizoval“ ona příkřejší sdělení.

Několikrát se v textu (jako na s. 54, v pozn. 126) objevuje nesprávné zakončení věty tečkou, jedná-li se o sdělení v závorce (*in paranthesi* věta by měla mít tečku v samotné závorce, nikoli za obloučkem – podobně na s. 127 v pozn. 391 aj.).

Rousseau má již celkově více konkrétních paralel se Suárezem: Například solidní zmínka v pozn. 132 na s. 55. Taktéž na s. 60, pozn. 152 je zdařilá; nebo na s. 65, pozn. 177.

Pozn. 157 (s. 59) by měla být více precizována: kde toto T. Akvinský a F. Suárez sdělují?

Slovo *censura* (s. 60) je jindy psáno se „z“ (s. 145). V poznámce 152 (jako i na jiných místech práce) po předchozí teče následuje mylně středník. *Evangelium* je psáno s majuskulním počátečním písmenem (s. 66), přičemž jinde (většinou) je zase minuskulní. Pozn. 180 (s. 66), avizující souvislost s *De civitate Dei* Augustina, je vágní: je vhodné ji konkretizovat.

Predběžně shrnuji: J.-J. Rousseau je pojat inspirativně a také nejlépe věcně řešený (silidně je sepsán i Locke, ale schází u něj explicitnější „suáreziána“; Hobbes je spíše úlomkovitý).

Na s. 69 se dostáváme přímo k Suárezi, třebaže jeho samotné učení se dostane ke slovu až později (na s. 98!) – mezitím se totiž vysvětluje ještě kontext vlastní politické teorie (Vittoria apod.). Jezuitský terminus technicus *laik* (že Suárez byl do noviciátu nejdříve přijat jako laik) by měl správně být: *řeholní bratr* (pomocné označení „laik“ se totiž užívá spíše v neoborné, „polopatistické“ literatuře). Po pomlčce před „Řím“ (druhý řádek zdola) by měla být mezera. V pozn. 185 (stále na s. 69) je čtenářsky nepřívětivá kondenzace samohlásek: A i ... Slovo *Akvinského* by mělo být korektní.

Coimbra by měla být psána (s. 70) gramaticky jednotně. Akvinského *Suma* by měla být psána jednotně: jednou autor užívá označení Teologická „Summa“, jindy „Suma“, jindy zase „suma“ (srv. s. 77 aj.). (Očividná nejednota panuje např. na s. 99.) Standardní souřadnice k *Sumě* by měly být spíše v poznámkové zóně: v samotném textu působí neladně (taktéž na s. 108).

Ve slově *nadanné* je přebytečné „n“. V sousloví *Opera Omnia* (podobně jak autor užívá dále) by mělo být *omnia* minuskulní. V poznámce 188 (stále na s. 70) by *Francois* mohlo mít typograficky standardní *François*. Označení „první díl“ se jindy uvádí jako 1. díl (analogicky jiná číslovka). Při edici Suárezova díla *Vives* (podobně jako v bibliografii) by se mělo dbát (na četných místech) na správné francouzské *Vivès*.

U zmíněného R. Scorrailla (s. 71) by se měly jemně uvést nedostatky díla (třebaže jsou obecně známy): jeho přílišné *laudatio* na traktovaného autora, chronologické nepřesnosti, akcent biograficky před věcným (například apologie ve sporech, aniž by se souvisleji předkládaly argumenty odlišných stanovisek).

Slovo „Církev“ je jednou majuskulně, jindy minuskulně („c“), a to na četných místech textu. Dr. Briescorn se v celém textu správně píše podle citované publikace *Mají jezuité vlastní morálku* (op. cit. Refugium 2004) s „c“, ale má být správně Brieskorn (to označení bylo tehdy v edici zařazeno mezi *errata*, došlo na poslední chvíli k nešťastnému uplatnění programu „korn“ na „corn“). Rovněž v celém textu (jako i v bibliografii) je nesprávně užíváno příjmení českého filosofa Kratochvila (má být bez dlouženého „í“!).

Textem „proublává“ klidné, rozvážné, harmonické sdělení. Autor nezabíhá anakoluticky do přetěžování významových detailů: má kázeň myšlení, a též se takto jeví literárně.

Aristotelova Politika (s. 73) by měla být kurzívovaně (na s. 75 aj. se tak již děje), podobně jako zmíněné polis (v pozn. 194); taktéž fyzis (pozn. 200 na s. 74).

Poznámka 193 je vágní: v odlišení Platóna a Aristotela by se měla spíše podtrhnout již sama diference *politického* východiska. Poznámky 202 a 203 (odkaz na Platónovy dialogy) by měly přesně uvádět místa, která se k tématu vážou (i za pomoci standardní konkordance

Platónových dialogů je téma dohledatelné). Na s. 76 by stylistický úzus „na listy“ či „na list“ mohl být spíše: „k listům“, „k listu“.

O tom, zda se T. Akvinský cíleně zabýval politickou filosofií, se vedou napořád diskuze. Je otázkou, zda je výraz „systematicky“ (na posledním řádku s. 76) chápán ve smyslu Akvinského; jistěže ne z hlediska „nové metodologie“; proto se mi zdá jeho uplatnění (doslova: „zda se TA věnoval systematicky politické filosofii“) dvójznačné: určitě nedbal o „systematické pojednání“, ale Akvinského přístup k většinovým tématům byl vždy „systematický“. Spíše si myslím, jak ukazují analýzy (např. G. Beestermöller, *Thomas von Aquin und der gerechte Krieg. Friedensethik im theologischen Kontext der Summa Theologiae*, 1990), že o politická témata zájem měl značný. Ale autor Koblížek asi rozumí záležitost ve smyslu: ne větší než o jiná témata.

Je-li uváděn počestěle (též u francouzských a jiných knižních titulů) Tomáš Akvinský, pak by měla světecká (famózní) osobnost Jean Chrysostome být uvedena jednoduše jako Jan Zlatoústý. Taktéž církevně relevantní výraz „sv.“ (totiž sv. TA) někdy v textu nepůsobí harmonicky. V pozn. 206 je překlep: plitické. Výraz „obecenství“ mi nezní kontextuálně.

Možná by nebylo od věci v celém textu sjednotit „famiální“ *Tomáš* na akademicky střízlivější T. Akvinský. Na stejné stránce se setkávají (jako v celém textu) *platónský* a *platonská*.

Gramatické užití Koblížkova „sepjetí morálky a práva“ (s. 78) jiní autoři znají jako „sepětí morálky a práva“.

Pieperova publikace o *Scholastice* (příp. Tomáši Akvinském) je sice bystrým textem, ale spíše populárně osvětňným; na západních akademických pracovištích se běžně v disertacích necituje (kdesi měl o tom i publikaci Otto Muck, na Slovensku zase Peter Volek). Užitý *Scotus* je zdařilejší než jinde užívaný „Scot“ (např. zase na s. 80). Výraz *doctor Subtilis* by měl mít formu „subtilis“ (minuskulní počáteční písmeno).

Výrazy agnosticismus a reduktivní empirismus by měly být užívány zdrženlivěji (s. 80, pozn. 219).

Latinské citáty se cca od s. 81 přestávají uvádět v kurzívě a objevují se prozvěnu většinově v uvozovkách. V některých částech textu (např. s. 87) je taková podoba typograficky méně zdařilá.

Na s. 83 nastává nejednota v užívání jmen: Franciscem, Francisem, Francisův (podobně jako píšeme: Balzac, Balzaka či Bosco, Boska, by mělo být Francis, Franciska) – pokud se už nezčešťuje na „František“ (a je-li totiž František Suárez, směl by být i František Vittoria). I sám J. Koblížek užívá na s. 99 „Seneka“.

Následující výraz „jeho“ (představení) bych zrušil. Je potřebné sjednotit universální (třeba s. 84,) a univerzální (s. 83,90), zejména, pokud se hojně užívá „univerzita“ (např. s. 91).

Relectiones Theologicae (s. 84) by se měly sjednotit na „theologicae“ (s. 84,84 aj.). Taktéž je zapotřebí sjednotit: *De Potestate* a *potestate*, *De Ecclesiae* a *ecclesiae*, *De Indis* a *indis*, dále též: *De Jure Belli* a *jure belli* apod.

Třetí řádek zdola (stále na s. 84): *abstraktně, ale analyzuje* je stylisticky neobratný. Díla scholastických klasiků (například *De pot.* apod.) by bylo vhodné rozepisovat, vypisovat. Poznámky cca 238–252 by bylo možné právě doplnit odkazy na Suáreze, pokud se uvádí jen jednostranně Vittoria.

Slovo „eventuelně“ doznalo v celém textu zároveň i kolegiální „eventuálně“. Je-li použito (s. 91) označení Tridentický „sněm“, jindy Lateránský „koncil“ (s. 95) a Kostnický koncil (s. 148), mělo by dojít ke sjednocení.

Na s. 94 *in paranthesi* uvedený „spiritus“ by měl být kurzívován (taktéž třeba na s. 104 „civitas“) – je-li typograficky kurzívován zdařile jindy (jiný) nečeský tvar.

Tematika *Unam sanctam* je složitější: čtenáře by osvěžil krátký exkurz do církevních dějin s adekvátním relevantním titulem (např. John A. Hardon SJ, *The Church as the Mystical Body of Christ* 1997). Rozsáhlý (jednotlivý) odstavec na s. 96, 97 a 98 bych doporučil krátit na čtenářsky přívětivější úseky.

Na s. 96 tedy teprve (nepočítáme-li kratší životopisnou noticku na s. 69) začíná vlastní Suárez!

Citování (s. 99) Dominika Pecky, jeho *Filosofické antropologie*, bych považoval za vhodné, pokud by se ovšem těžiště argumentace přeneslo na jiného autora. Světecká osobnost Antonius, pokud se nachází v blízkosti zčeštěných Haleský či Vincent aj., by mohla být uvedena jako Antonín (případ. Veliký). Castro by měl být uveden s křestním jménem, jsou-li ostatní klasici rovněž takto uváděni. „Magistr Sentencí“ bych doporučoval psát (minuskulně) „sentencí“: spíše než o název díla jde o „dovednost“ oněch „sentencí“, coby literárního útvaru.

Zdařilejší užití dimenze písma (typografická volba vizuálně nepostižitelného zúžení v nastaveném programu, aplikovatelném i ve wordce) by na s. 101 mohla srazit text na předchozí stránku: vyčnívající, pouhé dva řádky nejsou příliš estetické.

Interpunkční „čárka“ po „materiálem“ (druhý řádek shora na s. 102) by se měla vypustit. Odkaz na biblickou knihu *Genesis* jinde uplatňuje úzus *Geneze* (třeba s. 71).

Stylistické „v tom“ (s. 103, jako na jiných místech textu coby náběhový germanismus: *darauf, danach, darin* apod.) není obratné. Taktéž stylistické „je to, že“ (např. s. 105,160), hojně „tím, že“ (103,109 aj.), nejsou lahodné. Biblické souřadnice *Gen 3* a *Tit 2* by mohly být více upřesněny. „Opusculum“ Akvinského (s. 107) by mohl být kurzívováno.

Je-li Aristotelova *Etika Nikomachova* uvedena v češtině, pak třeba Ciceronova *De Iuventute* by rovněž měla být česky. V textu se nedodrhuje standardní skloňování *Cicero*, (oproti nezvyklému „Ciceru“, též s. 136). *Practic. Quaestion.* (stále na s. 108) by se mělo rozepsat. Poznámková číslovka (324) by měla být rovně, třebaže předchozí text je v italice. Latinské „seu“ (s. 110) by mělo být kurzívováno, nachází-li se uprostřed kurzívovaného latinského citátu. Na s. 113 by měla být velká pomlčka (po latinském: *consensu*). „Srov“: v pozn. 338 (stále na s. 113) by mělo být psáno s počátečním minuskulním písmenem.

Obsahově jsou pasáže zdařilé: cílí přímo ke sledovanému tématu. Také se ukazuje, že mnohočetně oblíbeným autorem je Brouillard. Zejména od s. 118 jsou čtenáři představeny solidní pasáže. Z textu je patrná Koblížkova znalost Suáreze.

Stylistické „i“ a „a“ (pozn. 371, poslední řádek na s. 120) není zdařilé. Na s. 126 by mělo být psáno s malým „s“: suáreziánského. Typografická značka narození („křížek“) v pozn. 388 by měla být standardní (je běžně zařazena do výbavy word-systému). Aristoteles a Aristotelés (i při uvádění *téhož* knižního titulu) by se měl sjednotit (jev se opakuje na četných místech u stejného vydání, jak už bylo víckrát zmíněno). Upozornění na okraj: archaické „dle“ (nejen na s. 128) bych navrhoval (asi se tu jedná o osobní pohled) – na „podle“. Inverze slov u „Svatého písma“ by byla v pozn. 394 vhodnější.

Je-li odkaz v pozn. 399 na Justiniána (s dlouženým „á“), pak by bylo lepší též dlužit Ulpiána. U Drieda (s. 130) by se mělo objevit též křestní jméno (Jan), je-li křestní jméno též u Pelagia.

Církevní „Otcové“ by mělo být, jako na jiných místech, psáno jako „otcové“. Nevím, co znamená (pravděpodobně jde o zkomolený tvar jména) znak BLIC J (pozn. 409, na s. 131). Leckterá latinská slova (*jura humana, De opere* apod.) by se měla kurzívovat. Je-li uváděn v literatuře český výraz sl. (coll.), pak by v témže titulu mohlo být uvedeno i české č. (nikoli n.; např. s. 133) apod. Na s. 138 schází čárka po knižním titulu *Defensio* (pozn. 436). Na s.

139 je přebytečná dolejší pomlčka mezi „in“ a „De“ (pozn. 439). Název díla na s. 141 *Opusc. theologica* by se mohl celý vypsát.

Na s. 147 výraz *hereze* by mohl být snad opsán jemnějším slovem, třebaže skutková podstata zůstává tatáž. Taktéž na s. 148 by výraz *neznabůh* mohl být nahrazen zdařilejším. Na s. 147, v pozn. 477, se najednou uvádí simultánní překlad latinského textu, přičemž na jiných místech nikdy o „bilingvu“ nešlo. Biblická zkratka 2 Král. 15 (na s. 148) by neměla mít po „l“ tečkování.

Odvolání se (s. 149) na biblické souřadnice Římanům, Timoteji apod., by se mělo držet standardního označení biblických zkratek. V dolejší části (s. 149) se objevil anakolut (pravděpodobně neošetřena podoba textu po předchozím počítačovém zásahu): „zastává je ta, že etc.“ Třebaže „neakademické“ označení „pěkně“, případně „velice pěkně“, oblaží čtenáře (vzhledem k odlišným techničtějším slovům), mělo by se těmito slovy šetřit (například na s. 155). (Taktéž slovo „ohromný“, s 157.) Aristotelova Politika (pozn. 484) by měla být v kurzívě. „Srov.“ v pozn. 486 (v závorce) by mělo mít počáteční minuskulní „s“. Po zkratce „sq“ by neměla být v závorce tečka.

Na s. 151 skloňování u Macchiavella by snad mohlo nahradit častější „Macchiavelliho“; v každém případě je zapotřebí psát korektně „cch“ (nikoli pouhé „ch“).

Na s. 152 se dostáváme k hodnotícím stránkám. Autor v nich chce říci: vláda je v rukou všeho lidu – ve prospěch všech (*salus publica suprema lex*, analogie demokracie), hájí se důstojnost člověka, odmítá se zbytečný přepych, preferuje se prvek rodiny, právo na vzdělání, jednota cíle zdůvodňuje plurál odlišných přístupů (to předpokládá ontologickou veličinu předsahu dobra před jeho jevovou stránkou); i tehdy, třebaže se „problémy demokracie“ tuší: redukce morálního rázu (zanedbání mravního zdokonalování) na prvky sobectví, zestejnění hodnot atd..

Souvislosti H. Aredntové a F. Suáreze (s. 153, pozn. 495) považují za nepřesné: u obou jde, podle mého soudu, o jiné předpochopení hodnot. Reakce filosofů „první třídy“ (Leibniz, Hegel, Brentano aj.), jak se obyčejně uváděly ve scholastických manuálech 19. a 20. století, jsou důležité (a nezanedbatelné), ale přesto by se měly uvést v nějakém konkrétnějším kontextu. Například Descartovo uplatnění suárezismu na tzv. „mentální metafyziku“ bude jiné než tzv. Leibnizova „posibilizace“ metafyziky. Klasici scholastických kompendií, Liberatore, Meyer, Schiffini, by měli být též více rozlišováni (vyskytují-li se nyní pospolu).

Slovo „Suáreziánské“ na s. 158 by mělo být psáno minuskulně; taktéž „církvi“, nikoli s „C“. Slovo *positivní* by mělo být jako jiná užití téhož slova spíše se „z“ (např. s. 163).

Otázka vztahu *Rerum novarum* a suáreziánského pojetí „sociální otázky“ (ta se chápala méně individualisticky, než bylo v této otázce třeba nahlíženo na Suárezovo dědictví) je složitější. Určitá rozhořčenost Koblížkova, konstatující zanedbání „výtečného doktora“, souvisí s tehdejšími faktory vnitro-církevními: například ne všichni jezuité v odkazu na tomismus a samotného Akvinského Suáreze hájili; pokud se (například díky kardinálu Ehrlemu) podařilo „vybojovat“ (pro Tovaryšstvo) tzv. odlišné teze tomismu, jezuité se sami příliš „nedrali“ dopředu se svým „svérázem“; ti, kteří hovořili pracovně a ideově do přípravy zmíněné encykliky, určitě zohledňovali běžné pojetí tomismu (představme si, že jsme v době *Aeterni patris*, v době, kdy se mohutně připravují kritická vydání „andělského doktora“, kde samozřejmě SJ není přizváno).¹ V dějinách řádu je sice zaznamenána reakce na nesuáreziánské pojetí sociální tematiky *Rerum novarum*, ale v duchu řádové obedienciality se tato tvrzení nemohla rozsáhleji uplatnit (zdá se, že „vybubla“ až o cca padesát let později). Přesto si myslím, že by tak závažné téma, které kolega Koblížek na několika málo stránkách

¹ Suárezianisté pak rádi přivítali vstřícné gesto v encyklice *Fides et ratio*, č. 62.

představuje, mělo být nahlíženo z větší palety různorodější specifické literatury (uvedený Halík v rámci „sociální nauky církve“ mi přijde neadekvátní, třebaže je pozitivní autorova snaha o „zesoučasnění tématu“).

5. *Závěr* autorův (s. 167–8) by měl být více hutný a měl by být koncipován v kontextu kritické (Suáreze negující) a alternativní (Suáreze odlišně interpretující) literatury. Slovní vyjádření typu „člověk přichází na svět, který tu už před tím je, bude tu i po něm, a na kterém je člověk závislý“ zaznívá poněkud rozpačitě. Celý text *Závěru* by měl být více členěn na odstavce, odpovídající konzistenci právě traktovaného tématu. „Božský“ je tu psáno minuskulně, třebaže se předtím v textu užívala majuskula. Poslední věta disertace: „kéž nezapomínáme“ zaznívá málo reliéfně: spíše kazatelsky (není rovněž zřejmé, zda výraz „svět“ je chápán v geografickém, nebo teologickém smyslu).

6. Pokud by *Bibliografie* byla diferencována s číselným označením (vedle dosavadního věcného seskupení) I, II apod. (takže v případě Slovníků a encyklopedií by šlo o I, v případě Pramenů a primární literatury o II atd.), byla by ještě přehlednější. V tomto oddílu (bibliografie) je několik překlepů: např. po „Platónovy spisy“ má být čárka před „sv.“, a zase po čárce má být malé „p“ (Překlad). Na nejednotu uvedení vydání (jednou číslovka, jindy rozpis) bylo již výše několikrát upozorněno. Jsou zde překlepy typu reprint místo reprint. Měl by být správně typograficky použit (třeba genitivní) apostrof „‘“ při nečeských jménech, což by se podle dnešního stavu počítačové techniky již dalo důsledněji dodržovat (taktéž užití francouzského *Ceuvre*, případně α , nebo již zmíněného *François*). Kapsička pro CD, elektronická podoba práce, byla prázdná: když jsem poštou obdržel text disertace, CD-Rom tam nebylo.

7. *Zhodnocení disertační práce*. Začnu historickým kontextem. Jsou známy Gilsonovy námítky proti Wernerovi či Ehrlemu v pojetí Suáreze: španělskému jezuitovi je vytýkán esencialismus, s následky stacionárního *esse est de se limitatum* (bytí ohraničené esencí, reálnou sama sebou: *actus limitatur per se seipsum*); dále je znám „spor“ bratří: Karl Rahner oproti Hugovi opět vytýkal suárezianismu (už rozlišuje Suáreze a suárezianismus) nedostatek dynamiky existence, jež je pouze *positio extra nihilum* etc., zatímco Hugo, věrný historik řádu, Suáreze zásadně hodnotí jako vynikajícího interpreta. Ačkoli kolega Koblížek tuto „metafyziku“ úmyslně nezmiňuje (nepouští se do subdistinkcí, podle Eislerových slov: do *Spitzfindigkeiten*), přesto si myslím, že pro politické teorie jsou důležité.

Položil jsem si tuto otázku: Do jaké míry bude Koblížkův text představovat posun oproti dřívějšímu „Kratochvilu“ (jeho drobným studiím, ale také vstřícnému pohledu v jeho čteněkrát přepracovaným dějinám filosofie, s rozličnými názvy), jenž zúrodnil (vzhledem k Suárezi) nejen dobové dějiny filosofie křesťanského rázu (například Rommer), ale též si všiml, nakolik oceňují metafyzika i „profánní“ dějiny typů: Falzkenberga, Jellinka, Jodla, Janeta (škoda, že tohoto posledně zmíněného kolega Koblížek nevyužívá: je to rozsáhlá výpověď v právníckém duchu Suárezova v češtině v *Dějiny vědy politické*, Laichter 1896, ve Foustkově překladu). Odpověděl jsem si takto: Nejenže autor Koblížek má nesrovnatelně větší filosofickou výbavu než mohl mít běžný čtenář tehdejších Kratochvilových textů, takže zdařile uplatňuje celou řadu děl od autorit politicko-právního rázu, a zároveň zůstává jako Kratochvil decentně vstřícný vůči „jinakým“ (Hobbes, Rousseau apod.), je tady příklon spíše k současnému historismu (v interpretování Suárezova díla či odkazu) než zdůraznění faktoru metafyziky (který právě „provokoval“ Kratochvila).

Zejména pokud uvážím, nakolik se třeba angličtí klasici (Hobbes a Locke) těší mezi současnými studenty filosofických fakult zvýšenému zájmu, je toto autorovo vstřícné gesto (nekonfrontační a věcně klidné) solidním východiskem k diskuzi.

Za diskutabilní považuji Koblížkovo tvrzení, že Suárezova nauka patří do přirozené teologie, nikoli křesťanské teologie. Již jsem se této věty v úvodu posudku dotkl: můj názor je, že kolega Koblížek chce správně „nepřeteologizovat“ právní části Suárezova díla (a vhodně uvádí, že se Suárez v argumentační rovině pohybuje spíše s odkazem na „přirozené autority“; třeba i proto, že si je vědom, že v době „zkušenostně pluralitních protikladů“, odvolávat se na autority pracující s „teologií shora“ nemusí být tolik efektní), avšak spíše než napsat, že „nepatří do křesťanské teologie“, spíše by bylo vhodné upřesnit: opírá se ponejvíce o přirozenou teologii, přičemž má v sobě nevtíravý obtisk (či jiná „metafora“) tehdy přítomné (zastoupené) křesťanské teologie. Je-li někdo „plný Boha“ (v relativním smyslu), nemusí vždy v rovině přirozené argumentace Jeho jméno ustavičně zmiňovat, třebaže se Ho nezříká, a třebaže i On usměřňuje (implicitně, explicitně – vždy kontextuálně) „přirozené“ výpovědi. Myslím, že toto rovněž souvisí se Suárezovým stanoviskem specifické koncepce „vnitřní analogie atribuce“ (narozdíl od porporcionální).

Další psychologická distinkce Koblížkova, že není zapotřebí (píši toto tvrzení zjednodušeně) sledovat metafyzické pojetí „politické moci“, je ospravedlnitelné jen v tom smyslu, že se dá a priori předpokládat u běžného čtenáře omezený vhled (ne-li přímo nulitní) do scholastických (a o to více do specificky suáreziánských) distinkcí (resp. subdistinkcí): proto si autor disertace přeje jakoby získat čtenáře pro Suáreze (potažmo pro grandiózní kulturu scholastiky), aniž by scholastickými (a tím metafyzickými) tezemi začínal. Rovněž z hlediska „řeholního bytí“ (což u Suáreze hraje podstatný vliv) je teologické (ba i mystické!) hledisko primární, ačkoli („polopatisticky“) neuvádí všude: zde je teologie. Ona jednoduše „analogicky“ v něm probleskuje. Nelze proto ospravedlnit sdělení (jež Koblížek v takové explicitní formě ovšem nikde neuvádí!): že existuje dvojí svět Suáreze (ten mysticko-teologický, onen teoreticko-právní) – takto se pokoušejí Suáreze snad interpretovat někteří více ockhamisticky ražení autoři (Specht, Soder); anebo že Suárez dokonce část teologickou opouští (to mohou třeba historizující studie, nezohledňující tolik Suárezovo teologické nasazení), jak asi převládá v dnešním trendu při interpretování „vynikajícího doktora“ (že se totiž Suárez ve své metafyzice „odpoutává“ od Boha a pojímá základní metafyzická témata: *etsi Deus non daretur*). Toto nelze kolegovi Koblížkovi vůbec vytknout, pakliže to odpovídá stavu současného bádání a stylu jeho interpretování (jinak bude o Suárezi hovořit kompetentní D. Heider, odlišně zase K. Říha v duchu maréchalismu).

Suárez určitě nemůže být spojován se „syntézou“ Akvinského rázu, nicméně smysl pro vzájemnost (též při domnělém, často mu předhazovaném „eklekticismu“, ač nikdy nešlo o synkretismus) zůstává (ačkoli zase „klasicky“ orientováni filosofové budou spíše hovořit o „reduktivním esencialismu“, jako Reginald Garrigou-Lagrange v *Tomistické syntéze*).

Základní výpověď disertace je zřejmá: že *patriarchalismus* nelze směšovat s katolictvím a se scholastikou, a proto „demokratický“ Suárez je přiléhavější forma toho, co může „přirozená teologie“ nabídnout.

8. I přes nedostatky v práci (zejména četné formální kazy), ba i absentující „suáreziánu“ v pasážích Locka a Hobbese, práci doporučuji k obhajobě. Za její plus považuji solidní znalost samotného Suáreze, traktované problematiky a klidný, nepolemický ráz sdělení. Navrhuji, pokud by autor práci chtěl (po formálních precizacích) vydat, aby si promyslel adekvátnější název. Třeba by mohl uplatnit podtitul samotné práce: *Suárezův pojem souhlasu v kontextu společensko-smluvních teorií 16.–18. století*, jež se zdá být výstižnější, takže se tím též ospravedlní koexistenční („vyňatý“) pohled na Locka, Hobbese i Rousseau, a zároveň se tím neseťre dominantní tenor samotného Suáreze.

Doc. dr. Michal Altrichter, Th.D.

